

Необхідно відмітити, що зазначені проблеми потребують комплексного вирішення, оскільки усунення першої проблеми (а саме нарощування обсягів виробництва зерна) не означатиме усунення другої, яка повинна бути вирішена шляхом поступової лібералізації цін на продукти переробки зерна з урахуванням важливості гарантувати забезпеченість потреб у продовольстві незахищених верств населення країни.

Література.

1. Грідін О.В. Стан та перспективи розвитку вітчизняного зерновиробництва в умовах вступу до СОТ / О.В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ. – 2007. – Вип. 50. – С. 81-86.

2. Грідін О.В. Стан та найближчі перспективи розвитку зернопродуктового підкомплексу Харківського регіону / О.В. Грідін // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ. – 2008. – Вип. 70. – С. 64-69.

НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІНИ ТЕХНОЛОГІЙ ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ В УКРАЇНІ

**КАЗАКОВА І.В.,* АСПІРАНТКА,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА**

Сучасне сільськогосподарське виробництво орієнтоване на отримання максимальних обсягів товарної продукції в агроєкосистемах, продуктивність яких значною мірою залежить як від освоєння природно-ресурсного потенціалу, так і від рівня технічного озброєння: застосування добрив і засобів захисту рослин від бур'янів, шкідників і хвороб, проведення меліоративних робіт, запровадження нових сортів тощо[1]. Вирощування сільськогосподарських культур за інтенсивними технологіями істотно підвищило їх врожайність. Наслідком стало зростання витрат ресурсів і енергії, виникла низка екологічних проблем, які пов'язані з підтриманням та розширенням родючості ґрунтів, забрудненням продукції галузі та довкілля. Щоб уникнути негативних явищ, було розпочато пошук альтернативних

---

* Науковий керівник – Токар А.В., к.е.н, доцент

систем землеробства [2, 3]. З огляду складності визначення шляхів подальшого розвитку, що стоять перед українським землеробством важливим завданням є усвідомлення необхідності зміни технологій вирощування сільськогосподарських культур, а саме обробітку ґрунту в Україні.

Більшість дослідників сходяться на ідеї зміни технологій ведення сільськогосподарського виробництва. До них можна віднести М.С. Кравченко[4], С. Танчика [2], М.Я. Бомбу [3] і ін. Працюють в цьому напрямку наукові школи А. Барасва [5], Т.Мальцева, Ф. Шикули [6].

Дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності зміни технологій обробітку ґрунту в Україні. а саме у визначенні причин, що ведуть до цієї необхідності.

Вчені погоджуються, що українське землеробство необхідно розвивати як екологічно стале, ландшафтне, біологічне, промислово-інтенсивне землеробство XXI ст. [3,4].

Необхідність розгляду цих питань в Україні і в світі зумовлена певними проблемами, які автори вважають за доцільне розділити на дві групи: біологічні і економічні. До біологічних можна віднести наступні:

1. Гостра екологічна криза, яка відбилася й на сільському господарстві України. Розораність земель у нашій державі становить 79,7 %, тоді як у світі — 27,9 %, США — 43,5 %, Великій Британії — 36,7 %, Німеччині — 66,0 %[7].

Кількість земель уражених водною та вітровою ерозією в Україні понад 15 млн. га. Втрати гумусу на еродованих землях уже досягли 25—35% [8]. Найвність у державі понад 5 млн. га деградованих і малопродуктивних орних земель та їх використання завдають збитків у середньому 27 грн. на кожний гектар.

2. Сучасне населення планети використовує близько 40% біологічних ресурсів, що з часом може призвести до вимирання у боротьбі за існування непристосованих видів а згодом і людини[9]. Людству гостро не вистачає продовольства: за різними думками сьогодні хронічно голодує від 500 млн. [3], до 1 млрд. [9], понад 2 млрд. — недоїдають. За даними ООН, на початку 2008 року на планеті жило 6,6 млрд. людей. На 2050 рік передбачається збільшення народонаселення до 8 млрд. Це породжує необхідність збільшення виробництва в декілька разів. Згідно з фаховими даними, у 1970 р. у світовому масштабі було отримано 590 млн. т зерна, у 1995р. — 7300 млн. т, а за прогнозом на 2020 р.- буде отримано в півтора рази більше.

3. Третьою причиною можна розглядати дефіцит енергоресурсів. Соціальні потреби людини зростають у геометричній прогресії. В 2004 році Україна видобувала 20,36 млрд. м³ газу, 4,08 млн. т нафти, 54,68 млн. т кам'яного вугілля і 0,52 млн. т бурого вугілля. Сумарно це дорівнює $2,54 \cdot 10^{18}$ Дж і забезпечує лише третину її потреб. За розрахунками енергетиків реальна потреба України $8,79 \cdot 10^{18}$ Дж, тобто у 40 разів перевищує біологічні потреби населення в харчуванні і щорічний приріст усієї біомаси України ($7,45 \cdot 10^{18}$ Дж) [10]. Ми вже дійсно спалюємо більше ніж запасасться в її екосистемах.

4. Ще однією проблемою біологічного характеру є зміна клімату на планеті. Ці зміни відчутно позначились на землеробстві України. В 2007 році: мали значний недобір урожаю сільськогосподарських культур. У цілому погодні умови вегетаційного періоду 2007 року були нетиповими для України, що виявилось в екстремальній посушливості, екстремальна підвищеній температурі (температура повітря сягала 35-37 градусів, а на поверхні ґрунту була близько 60 °C [2]). Не менш екстремальні кліматичні умови спостерігалися і в 2010 році.

Економічні причини у зміні усталеної в Україні стратегії розвитку землеробства наступні:

1. Найважливішою причиною необхідності впровадження нових технологій вирощування сільськогосподарських культур автори вважають значимість сільського господарства для України. В.Г.Андрійчук наводить ряд макроекономічних параметрів, що визначають місце сільського господарства в національній економіці. До них відноситься частка сільського господарства у валовому внутрішньому продукті держави і кількість зайнятого у сільському господарстві населення[11]. У 1990р частка сільського господарства у валовому внутрішньому продукті держави становила 24,4%. За роки економічної кризи вказаний параметр почав знижуватися. Сільське населення України на 2008 р.- 14,7 млн. (31,7%). Зайнятих у сільському господарстві було 4,9 млн. чоловік, тобто 23,0%.

В минулому Україна протягом багатьох років була одним з основних постачальників зерна на Європейський ринок. Інтенсифікація зернового господарства у 1986-1990 рр. забезпечила у 1989 р. найвищий за всю історію середньорічний збір зерна в заліковій вазі (40389,0 тис. т), або майже 1000 кг на душу населення. Подальше нарощування збору зерна призупинилось, останні роки характеризувалися спадом його виробництва.

Великі масштаби землекористування і родючі землі сприяють становленню України як значущого експортера. Особливо враховуючи вступ України до СОТ. В окремі врожайні роки ми

експортували зерно до 80 країн світу[12].

2. Другою причиною вважаємо високу собівартість продукції сільськогосподарського виробництва. В аграрних підприємствах уже досить давно сформувалася тенденція до збільшення собівартості. Особливо швидкими темпами вона зростала в роки інфляції та гіперінфляції. Якщо, наприклад, собівартість центнера зерна в господарствах суспільного сектора у 1990 р. становила 12,4 крб., то в 1992 р. — 1405, а в 1994 р. — 61 тис. крб. Із введенням у нашої країні у 1996 р. національної валюти — гривні зростання собівартості відбулося в інших умовах та значно меншими темпами. Так, у 1996 р. собівартість центнера цього виду продукції становила 8,63 грн., в 1998 р. — 14,29 і в 2000 р. — 23,62 грн. [11].

3. Висока ресурсомісткість сільського господарства. Практично однозначною є точка зору серед науковців про те, що Україна (як і більшість інших країн світу) протягом останніх 15-20 років вичерпала можливості збільшення витрат на сільське господарство. Л.Б. Штефан зазначає, що ресурсомісткість вітчизняного кінцевого продукту у тричі перевищує світові аналоги; ще несприятливіший є цей дисбаланс в аграрному виробництві[13]. До процесу сільськогосподарського виробництва залучено чотири ресурси — основні й оборотні фонди, жива праця і земля[11]. Вартість всіх видів ресурсів у часі зростає. У світовій практиці зростають ціни на технічні засоби щорічно в межах 7-7,5% до їх попередньої вартості [14]. Оптові ціни на дизпаливо, лише протягом 2005 р зросли з 2850 гривень до 3600 [15].

Високі темпи зростання цін на аграрну продукцію в Україні спеціалісти пов'язують, також з низькою ефективністю виробництва більшості сільгоспідприємств, яка в середньому не перевищує 40%. В таких умовах подорожчання ресурсів виробництва несе набагато більші загрози, ніж в ефективних аграрних економіках[16].

Щоб виробництво залишалось рентабельним в умовах збільшення цін на паливо, важливо здійснювати усі заходи для скорочення енергетичних потреб[17].

До інших причин необхідності змін у стратегії розвитку землеробства України можна віднести відносно низькі доходи сільськогосподарських виробників порівняно з іншими галузями економіки, високий ступінь ризиків сільськогосподарського виробництва; низький рівень розвитку сільської соціальної інфраструктури тощо.

Індустріальний підхід до розвитку систем ведення сільськогосподарського виробництва на перших етапах безумовно

сприяв істотному нарощуванню виробництва продукції. Водночас техногенний процес значно загострив і продовжує загострювати проблеми взаємовідносин людини з навколишнім середовищем у сфері сільськогосподарського виробництва. Наслідками недбалого ведення сільського господарства є погіршення економічних показників агропромислового комплексу. Саме тому зміна технологій ведення сільськогосподарського виробництва має відбуватися з урахуванням екологічного чинника, на основі дотримання наукових рекомендацій щодо освоєння природно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських угідь і помірнішому використанні чинників інтенсифікації з метою зменшення техногенного навантаження на агроєкосистеми.

В Україні альтернативне землеробство може посісти належне місце. Ніхто із закордонних дослідників не заперечує можливості поєднання альтернативного землеробства із традиційним. Реальною на думку багатьох науковців є розробка інтегрального землеробства, яке б включало кращі прийоми альтернативних систем і допускало застосування в розумних межах мінеральних добрив, пестицидів та інших агрохімікатів. Таке землеробство відповідало б вимогам інтенсивного ведення рослинництва і завданням охорони довкілля. Саме цей шлях може бути для України головним.

Література.

1. Агроєкологія: навч. посібник / [О.Ф. Смаглій, А.Т. Кардашов, П.В. Литвак та ін.] – К.: Вища освіта, 2006. – 671 с.
2. Танчик С. Основні напрями розвитку землеробства в Україні. / С. Танчик // Пропозиція. – 2008. – №10. – С.9-13.
3. Бомба М. Я. Сучасні тенденції розвитку світового землеробства. / М.Я. Бомба // Вісн. НАН України. – 2007. – №12. – С.34-40;
4. Землеробство: підручник / М.С. Кравченко, Ю.А. Злобін, О.М. Царенко; За ред. М.С. Кравченка. – К.: Либідь.–2002. – 496с.
5. Барасев А.И. Избранные труды. Почвозащитное земледелие. / А.И. Барасев.– М.: ВО Агропромиздат. – 1988. –380с.
6. Грунтозахисна біологічна система землеробства в Україні [За ред. М.К. Шпикули]. –К.: НАУ Оранта. – 2000. – 389с.
7. Бомба М.Я. Проблеми та перспективи розвитку землеробства на початку третього тисячоліття / М.Я. Бомба. // Пропозиція. – 2002. – №10. – С.30-32.
8. Роїк М.В. Сучасні науково-обґрунтовані підходи до використання землі / М.В. Роїк // Агроінком. – 2003. – №1-2. – С.8-16.
9. Ситник К. Стан ґрунтів і майбутнє людства. / К. Ситник, В. Багнюк // Вісн. НАН України. – 2008. – №8. –С.3-27.

10. Дідух Я.П. Енергетичні проблеми екосистем і забезпечення сталого розвитку України. / Я.П. Дідух // Вісн.Напн України. – 2007. – №4. – С.3-12.
11. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. / В.Г. Андрійчук. – К.:КНЕУ, 2004. –624с.
12. Воронович З. Продовольчу кризу можуть зупинити тільки Україна, Росія та Казахстан? / З. Воронович // Високий замок. – 2009. – №5.
13. Штефан Л.Б. : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / Людмила Борисівна Штефан; НАН України; Інститут економіки. — К., 2003;
14. Кононенко М.П. Техніко-технологічні напрями підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва. / М.П. Кононенко // Економіка АПК. –2008. – №8. –С.67-74.
15. Колісник Т. Паливо селянам не дістанеться, бо в Україні досі не визначено, хто є сільгоспвиробником.[<http://www.ukragroportal.com>].
16. Муравський А. “Імпортні” ціни на наші продукти/ А. Муравський // Українська правда. – 2008.
17. Іваненко Л. Енергозберігаючий обробіток ґрунту/Л. Іваненко // Агроном . –2007. – №2. – С.162-164.
18. Танчик С.П. No-till і не тільки. Сучасні системи землеробства./ С.П. Танчик. – К.: Юнівест Медіа. – 2009. – 160с.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

***КОЛІНЬКО А.С., * МАГІСТРАНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Агропромисловий комплекс України - потужний сегмент виробництва, що значною мірою визначає соціально-економічний розвиток країни, рівень життя населення, забезпечення держави продуктами харчування та відповідною сировиною. Даний сектор економіки об'єднує велику кількість галузей, що економічно, технологічно та організаційно взаємопов'язані між собою.

Серед галузей агропромислового комплексу України найважливішою є зернове господарство. Це основа всього сільськогосподарського виробництва. Зернове господарство країни формує продовольчий фонд, забезпечує тваринництво фуражним зерном, створює резервні державні запаси зерна, формує певну частку експорту на зарубіжні ринки.

---

* Науковий керівник – Зайка С.О., ст. викладач